



Vlaams
Parlement

stuk **1890** (2012-2013) – Nr. 1
ingediend op 29 januari 2013 (2012-2013)

Voorstel van resolutie

van de dames Mieke Vogels en Elisabeth Meuleman
en de heer Dirk Peeters

betreffende het wonen voor ouderen:
van zo lang mogelijk in het eigen huis
naar zo lang mogelijk in de eigen buurt

TOELICHTING

Een eigen huis de beste garantie voor een zorgeloze oude dag?

74% van de Vlamingen woont in zijn eigen huis. Bij de oudere Vlaming (65-75-jarigen) is dat zelfs 80%. Het aantal eigenaars daalt wel naarmate de leeftijd stijgt. Bij de 80-plussers woont nog twee op de drie in het eigen huis.

De gegevens van de Woonsurvey (2005) tonen dat het comfort in de woning van de 60-plusser minder groot is. 60-plussers hebben minder vaak centrale verwarming of een douche. Belangrijker nog, oudere bewoners hebben minder vaak isolerend glas, dakisolatie, muur- en vloerisolatie. De energiefactuur van 60-plussers is heel wat hoger, ook al omdat ouderen de hele dag thuis zijn en de verwarming permanent hoog staat. Het relativeert het verhaal dat het hebben van een eigen woning een mooi appeltje voor de dorst is voor de pensioentijd.

Wonen is ook voor eigenaars niet gratis. Een woning vraagt onderhoud, investeringen in energiebesparende maatregelen enzovoort. Eigenaars met lagere pensioenen betalen dan wel geen huur, maar ze hebben het steeds moeilijker om de stijgende energiefacturen te betalen.

Zowel de Vlaamse overheid als de lokale besturen zetten in op woningaanpassingen en via de energiesnoeiers verstrekt men tips voor isolatie. Meestal zijn dat oppervlakkige verbeteringen die de woning niet structureel verbeteren.

Mensen aanzetten om zo lang mogelijk in de gezinswoning te blijven wonen, betekent ook dat heel wat ouderen in een huis wonen dat veel te groot is en waarvan slechts enkele kamers gebruikt worden. Momenteel loopt aan de universiteiten van Leuven en Hasselt een onderzoeksproject (looptijd 2012-2014) rond 'Grote, onderbezette woningen in Vlaanderen' onder leiding van prof. Hildegard Heynen, prof. Dominique Vanneste en dr. Michael Ryckewaert met de volgende onderdelen:

deel 1 – geografisch onderzoek (KU Leuven, ISEG, Lieve Vanderstraeten): in kaart brengen van onderbezette woningen en vergrijzende verkavelingen in Vlaanderen;

deel 2 – kwalitatief onderzoek (KU Leuven, ASRO, Wouter Bervoets): analyse op basis van interviews en woningbezoeken van de ervaringen van de bewoners van onderbezette woningen en het maatschappelijke draagvlak voor woning- en wijktransformaties;

deel 3 – ontwerpgericht onderzoek (KU Leuven, ASRO en UHasselt-PHL, Marijn van de Weijer): ontwerpmatig aftoetsen van alternatieve strategieën zoals woningopdeling, perceelsoptdeling, herbestemming, slopen enzovoort.

De eerste resultaten zijn veelzeggend: in de onderzochte wijken is in 50 tot 80% van de woningen sprake van onderbezetting. De oudere bewoners zijn weinig of niet bezig met het opdelen van hun woning om er bijvoorbeeld een kangoeroewoning van te maken en als ze dat al overwegen, dan ontbreekt de moed en/of ontbreken de middelen om nog grootscheepse verbouwingen te doen.

Willen ouderen in de eigen gezinswoning blijven wonen?

Als je ouderen vraagt of ze overwegen om te verhuizen uit hun eigen woning, dan antwoordt 73% dat ze dat niet willen. Waarom willen ouderen niet weg uit hun vaak slecht geïsoleerde en te grote woning?

Ongetwijfeld speelt hier de traditie en het gevoel dat het zo hoort. Door steeds weer te benadrukken dat ouderen het beste zo lang mogelijk in hun huis kunnen blijven wonen, verhuizen de meeste ouderen vandaag rechtstreeks van hun eigen woning naar een woonzorgcentrum. Voor veel hoogbejaarden is het alternatief voor de eigen woning het ‘rusthuis’. Dat rusthuis of woonzorgcentrum (zoals het vandaag officieel heet) heeft de voorbije jaren bij ouderen een zeer negatieve bijklank gekregen. De gemiddelde leeftijd van opname ligt rond de 85 jaar en de meeste mensen verblijven er niet meer dan twee jaar. Naar een woonzorgcentrum verhuizen doe je alleen als het niet anders kan; woonzorgcentra zijn steeds meer ‘sterfhuizen’ geworden. Niet moeilijk dat ouderen dan vasthouden aan hun eigen woning?

Dat ook heel wat ouderen wel willen verhuizen als er een alternatief is voor het rusthuis, naar een woning die kleiner en meer aangepast is, die geborgenheid en veiligheid biedt, bewijzen de lange wachtlijsten voor de serviceflats. Steeds meer ouderen die het zich kunnen veroorloven, kopen een serviceflat. Anderen staan op de wachtlijst om een ‘sociale serviceflat’ te huren. Alleen al in Antwerpen wachten 10.000 mensen van 75 jaar (minimumleeftijd om op de wachtlijst te komen) en ouder op een serviceflat van het OCMW. Voor ouderen die wel willen verhuizen naar een meer aangepaste woning, is er onvoldoende aanbod.

De huidige generatie 50-plussers is duidelijk minder honkvast en neemt de organisatie van de oude dag zelf in handen. Heel wat jonge senioren ruilen de gezinswoning in voor een appartement in de nabijheid van diensten en voorzieningen.

Zo lang mogelijk in de eigen woning blijven? Vlaanderen blaast warm en koud

Op een moment dat er woningen en ruimte te kort zijn, is het onverantwoord verder te bouwen op een beleid dat ouderen zo lang mogelijk in hun eigen huis wil laten wonen. Als er in Antwerpen bijvoorbeeld geïnvesteerd zou worden in kwalitatief en betaalbaar wonen voor ouderen, dan zouden er duizenden extra gezinswoningen op de markt komen.

De Vlaamse overheid blijft echter in de eerste plaats gaan voor een beleid, gebaseerd op zo lang mogelijk in de eigen woning wonen. Echter, onder druk van de grote vraag naar serviceflats wordt met mondjesmaat en in verspreide slagorde ingezet op het realiseren van aangepaste woningen voor ouderen.

Momenteel bestaan er twee decreten die het kwalitatief en betaalbaar wonen voor ouderen reglementeren en deels subsidiëren. Binnen het beleidsdomein Huisvesting zijn er de sociale seniorenflats, binnen het beleidsdomein Welzijn kennen we sinds kort de assistentiewoningen, de opvolger van de serviceflats.

Het decreet Grond- en Pandenbeleid verplicht gemeenten om tegen 2023 9% sociale woningen op hun grondgebied te realiseren. Gemeenten kunnen een eigen woonreglement maken en toewijzen op basis van lokale prioriteiten. Vooral de meer residentiële gemeenten in de rand rond de grote steden investeren in sociale seniorenflats om de armere bejaarden uit hun gemeente voorrang te geven, zo hun doel te realiseren en ondertussen ‘de armoedzaaiers’ in de stad te houden.

Ongeveer gelijktijdig keurde het Vlaams Parlement het Woonzorgdecreet goed. Dat decreet wil assistentiewoningen realiseren, aangepaste woningen voor ouderen waar, indien nodig, ook zorg gegarandeerd wordt. In de omgeving van een woonzorgcentrum bijvoorbeeld worden er assistentiewoningen gebouwd. De bewoners ervan krijgen, indien nodig, hulp en zorg vanuit het woonzorgcentrum.

Er zit weinig lijn in het beleid. Immers, in het kader van het Grond- en Pandendecreet zullen sommige gemeenten nu sociale seniorenflats bouwen, maar als de bewoners zorg-

behoevend worden, is er geen zorg gegarandeerd en zal de bewoner noodgedwongen toch moeten verhuizen naar een woonzorgcentrum.

Wie in een assistentiewoning verblijft, heeft de zorggarantie wel, maar de Vlaamse overheid trekt geen extra middelen uit om die zorgvraag te organiseren. Die kosten zullen worden doorgerekend in de dagprijs die de bewoner betaalt, waardoor assistentiewoningen voor veel mensen onbetaalbaar zullen zijn.

Het realiseren van de sociale seniorenflats en de assistentiewoningen gaat tergend traag. Ze bieden absoluut geen antwoord op de lange wachtlijsten van kandidaat-bewoners.

Er zullen andere maatregelen nodig zijn om de groeiende groep van zorgbehoevende ouderen een kwalitatieve opvang te garanderen.

Kwalitatief ouder worden, meer dan bakstenen alleen

De volgende jaren zullen er vooral meer 80-plussers in Vlaanderen wonen. Wanneer men eenmaal de leeftijd van 80 jaar voorbij is, neemt de behoefte aan zorg toe. De kans op dementie bijvoorbeeld is tussen 60 en 69 jaar 0,7%. Voor 80-plussers is dat al 16% en voor 85-plussers maar liefst 33%. Als we geen remedie vinden tegen dementie, dan zal het aantal dementerenden oplopen van 170.000 vandaag tot 251.000 in 2030 en 325.000 in 2050.

Gewoon verder rijden op het huidige spoor betekent dat we in Vlaanderen vanaf nu elke maand drie nieuwe rusthuizen moeten openen, zo berekende Vlaams minister van Welzijn Jo Vandeuren. Dat is niet wenselijk, niet haalbaar, en niet betaalbaar.

Het antwoord? Nog meer inzetten op thuiszorg, zegt de minister.

Maar ook professionele thuiszorg heeft zijn grenzen. Een thuisverzorger is er maar een paar uur per dag en al helemaal niet in het weekend. Thuiszorg voor een zwaar zorgbehoevende of demente oudere is maar mogelijk als er ook de permanente nabijheid is van een mantelzorger, iemand die ook beschikbaar is op momenten dat de professionele zorgverlener er niet is. Maar er zijn steeds minder 'natuurlijke' mantelzorgers.

Onderzoek naar het profiel van de mantelzorger leert dat die in 50% van de gevallen in hetzelfde huis woont als de zorgbehoevende. Meestal is dat de partner. Bij 80-plussers vind je echter steeds meer alleenstaande weduwen of weduwnaars die ooit zelf mantelzorger waren voor hun intussen overleden partner. Zij hebben geen 'natuurlijke' mantelzorger meer.

In nog eens 25% van de gevallen is de mantelzorger een van de kinderen. Vooral jonge senioren tussen 55 en 65 spelen een belangrijk rol in de zorg voor hun hoogbejaarde ouders. Maar als iedereen straks tot 65 moet werken, valt ook een groot deel van die 'natuurlijke' mantelzorg weg. Bovendien is de voorwaarde om mantelzorger te zijn de nabijheid. Steeds vaker wonen kinderen niet in de buurt van hun ouders.

Willen we ook morgen het recht op wonen voor ouderen realiseren, dan moeten we dringend het geweer van schouder veranderen.

Wonen in de eigen buurt is belangrijk

Als aan ouderen gevraagd wordt hoe belangrijk het is om in de eigen buurt te blijven wonen, dan geeft 85% dat aan als heel belangrijk. In die buurt wonen immers de mensen die zij kennen, zijn er de bekende winkels en diensten enzovoort.

Kwalitatief en betaalbaar wonen realiseren voor alle ouderen kan alleen als we resoluut kiezen voor een buurtgebonden aanpak. De doelstelling van het nieuwe beleid kan niet langer zijn om mensen zo lang mogelijk in hun eigen huis te laten wonen. De overheid moet inzetten op een beleid dat mensen zo lang mogelijk in hun eigen vertrouwde buurt wil laten wonen. De regie om dat beleid uit te voeren moet worden toevertrouwd aan de lokale besturen. Zij kunnen het beste, op maat van de buurt en rekening houdend met de diversiteit van haar bewoners, invulling geven aan een dergelijk beleid.

Organisatie van zorg kan het beste op maat van de wijk

Het Vlaamse Woonzorgdecreet dat de zorg voor ouderen organiseert, creëerde de functie van woonassistent. De woonassistent organiseert de zorg voor ouderen die in een assistentiewoning verblijven. Er wonen maar weinig zorgbehoevende bejaarden in een assistentiewoning; het overgrote deel woont gewoon ergens in de wijk.

De woonassistent hoort dan ook niet in een ‘groep assistentiewoningen’, maar wel in het lokale dienstencentrum. De woonassistent verwijst, indien nodig, mensen door naar diensten die zorg kunnen verlenen. De woonassistent moet er zijn voor alle zorgbehoevende ouderen en hoort daarom thuis in het lokale dienstencentrum. Dat lokale dienstencentrum ligt centraal in de wijk en heeft volgens het Woonzorgdecreet de opdracht om activiteiten te organiseren die vereenzaming voorkomen.

Het lokale dienstencentrum, motor van een warme wijk

Wie zorg behoeft in de wijk, kan een beroep doen op de zorgassistent. Die zorgt er niet alleen voor dat er professionele zorg (thuiszorg, poetshulp enzovoort) komt, maar probeert ook de draaischijf te zijn in de organisatie van de mantelzorg. Een alleenstaande is ziek, een oudere kan niet buiten wegens te barre weeromstandigheden, een alleenstaande moeder heeft een ziek kind en zoekt iemand om haar andere kind naar school te brengen. Als er geen ‘natuurlijke’ mantelzorgers zijn, dan kan het lokale dienstencentrum voor iemand zorgen die als vrijwilliger even inspringt.

In een lokaal dienstencentrum is er ook dag en nacht een adl-assistentiepost (activiteiten van het dagelijks leven). Een adl-assistent helpt mensen bij de activiteiten van het dagelijkse leven zoals uit bed komen, naar het toilet gaan enzovoort. Hij kan altijd worden opgeroepen. Een adl-assistentiepost bestaat vandaag al voor mensen met een handicap die in een sociale woning verblijven. Dat systeem moet worden uitgebreid naar alle buurtbewoners die (tijdelijk) hulp nodig hebben bij de activiteiten van het dagelijkse leven. Een voorbeeld: vandaag organiseert men voor alleenstaanden die na een ingreep uit het ziekenhuis worden ontslagen en die niet kunnen rekenen op mantelzorg, zorghotels, alweer een nieuwe voorziening. Laat die mensen naar huis komen en ondersteun hen via de adl-dienst en de mantelzorgorganisatie van het lokale dienstencentrum. Dat is beter voor de betrokkene en het kost de samenleving minder. Het lokale dienstencentrum ondersteunt verder alle initiatieven die netwerken versterken.

In het West-Vlaamse Wervik werd een woonzorgwijk ontwikkeld. Als ouderen hun te grote huis willen verlaten, dan zoekt het OCMW naar een alternatief in de wijk. Het lokale bestuur koopt zelf oudere woningen op en richt ze in als seniorenwoning. Via een adl-post hebben zorgbehoevende ouderen de zekerheid dat ze binnen de tien minuten na een oproep hulp krijgen. De wijk is zo ingericht dat ouderen via veilige en comfortabele voetpaden naar winkels en diensten kunnen. Er staan rustbanken en in het lokale dienstencentrum kunnen ouderen terecht voor een warme maaltijd of gewoon een babbel. De woonzorgwijk is een totaalproject, waar naast het OCMW, dat zorg aanbiedt, ook de gemeente zich engageert om in aangepaste seniorenwoningen te voorzien en het openbare domein zo aan te passen dat ouderen er comfortabel en veilig kunnen vertoeven. Wervik bewijst dat het anders kan.

Anders gaan wonen in de eigen buurt

Verder rijden op het spoor van nieuwbouw met betrekking tot sociale seniorenflats en assistentiewoningen is geen antwoord op de woonbehoefte van steeds meer ouderen. De Vlaamse overheid stelt steeds meer eisen aan de bouwheren. Die eisen zijn bovendien anders voor een sociale seniorenflat dan voor een assistentiewoning. Een project realiseren vraagt steeds meer tijd en wordt ook steeds duurder. De kloof die gaapt tussen de woonkwaliteit van de kleine groep ouderen die in een gesubsidieerde woonvorm terecht kan, en de steeds groter wordende groep ouderen die in een onaangepaste woning woont, wordt steeds groter. Bij dit tempo en met de beperkte middelen zullen we er nooit in slagen om het recht op wonen voor de groter wordende groep ouderen te realiseren.

Er zijn meer middelen nodig om aangepaste huisvesting in eigen buurt te realiseren, maar die middelen moeten vooral anders en met meer creativiteit worden ingezet.

Dat kan door in te zetten op nieuwe vormen van wonen. Ouderen, vaak alleenstaanden, beslissen om samen te gaan wonen in een oudere stadswoning, elk in een privékamer, maar met ook een aantal gemeenschappelijke ruimten. Op die manier drukken ze de woon- en energiekosten en zijn ze minder eenzaam. Jonge senioren uit de babyboomgeneratie willen zelf hun toekomst in handen nemen. Ze besluiten samen te huizen en zien in elkaars nabijheid de garantie van mantelzorg voor als ze zorgbehoevend worden. Ze hebben de middelen om samen een collectieve woonvorm aan te kopen en vragen de overheid de structurele voorwaarden om dat te kunnen realiseren. Vandaag worden collectieve woonvormen niet gesubsidieerd, en de initiatiefnemer wordt door de ingewikkelde regelgeving zeker niet aangemoedigd. Grote gebouwen zijn vaak niet ingekleurd als woonzone, gemeentelijke reglementen verbieden het opdelen van grotere gezinswoningen, en de gemeente wil geen aparte adressen geven voor mensen die samenhuizen. Mensen die van een uitkering leven, verliezen de uitkering voor alleenstaande; renovatiepremies gelden enkel voor eengezinswoningen enzovoort.

In Groot-Brittannië zijn er inmiddels honderden zogenaamde Abbeyfieldhuizen, samenhuishuizen van ouderen. Dat moet ook in Vlaanderen kunnen.

Dat betekent dat de huidige subsidiestromen vanuit Vlaanderen om aangepaste seniorenwoningen of ouderenvoorzieningen te bouwen, totaal geheroriënteerd worden en worden toegewezen door de lokale besturen. De voorwaarden die door de Vlaamse overheid worden opgelegd voor het bouwen, zijn niet alleen loodzwaar, maar zijn ook op maat van nieuwbouw geschreven. In heel wat buurten waar vandaag ouderen wonen, is er geen ruimte om nieuwbouw neer te zetten, of is dat veel te duur.

Mooie ideeën maar idealistisch en dus onhaalbaar?

Is het dan wel haalbaar om elke maand drie nieuwe woonzorgcentra te openen? Dat is niet wenselijk, niet haalbaar, en niet betaalbaar. De problemen van morgen los je niet op met de remedies van gisteren; ze vragen wat meer idealisme en creativiteit. Het kan anders en beter voor de groter wordende groep ouderen.

Mieke VOGELS

Elisabeth MEULEMAN

Dirk PEETERS

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- overwegende dat:
 - 1° het aantal oudere en zorgbehoevende ouderen de volgende jaren sterk zal toenemen;
 - 2° er in 2050 één miljoen mensen meer zullen wonen in Vlaanderen;
 - 3° het niet verantwoord is om op het moment dat er meer woningen nodig zijn, een beleid te promoten dat mensen aanzet om zo lang mogelijk in hun eigen huis te blijven wonen;
 - 4° uit onderzoek blijkt dat in sommige wijken 50-80% van de woningen onderbezet is;
 - 5° de kwaliteit van de woning van ouderen vaak ondermaats is;
 - 6° uit de hierboven genoemde argumenten duidelijk blijkt dat het recht op wonen voor ouderen niet wordt gerealiseerd;
- vraagt de Vlaamse Regering:
 - 1° in overleg met de ministers, bevoegd voor de beleidsdomeinen Ruimtelijke Ordening, Wonen en Welzijn, een plan ‘Wonen voor ouderen’ te ontwikkelen;
 - 2° in dat plan de omslag te maken van zo lang mogelijk in het eigen huis wonen naar zo lang mogelijk in de eigen buurt wonen;
 - 3° maatregelen te nemen die jonge senioren aanzetten en ondersteunen om hun te grote gezinswoning in te ruilen voor een aangepaste woning in de nabijheid van voorzieningen;
 - 4° maatregelen uit te werken die het samenwonen van ouderen faciliteren;
 - 5° het concept woonzorgwijk verder te ontwikkelen door de lokale dienstencentra te versterken. Een adl-dienst (activiteiten van het dagelijks leven) en een verantwoordelijke die de mantelzorg regisseert centraal in de wijk, zijn de belangrijkste hefboomen om het concept ‘zo lang mogelijk wonen in de eigen buurt’ waar te maken. De zesde staatshervorming brengt het ouderenbeleid volledig in Vlaamse handen. Dat is het ideale moment om het ouderenbeleid te herzien en de rol van de gemeente te versterken. De gemeente verkeert in de juiste positie om het concept ‘zo lang mogelijk wonen in de eigen buurt’ uit te werken. Een woonzorgwijk ontwikkelen kan niet vanuit één Vlaams concept maar vraagt maatwerk. De gemeente moet dan ook meer bevoegdheden en meer middelen krijgen om dat beleid gestalte te geven.

Mieke VOGELS

Elisabeth MEULEMAN

Dirk PEETERS